

яким способом діяти, які будуть наслідки тощо. Отже, об'єкт запобіжного впливу являє собою як конкретизований елемент об'єкта запобігання злочинності, так і їх сукупність, яка потребує комплексного запобіжного впливу.

5. Громадська безпека і громадський порядок – узагальнюючи поняття захищеності людей, держави, суспільства, природи від усіляких загроз їх нормальному існуванню і розвитку. Стан захищеності визначається, на наш погляд, рівнем гарантованості громадського спокою, відчуття страху перед загрозами різного походження, зокрема злочинними проявами. У Кримінальному кодексі України розділами IX «Злочини проти громадської безпеки» і XII «Злочини проти громадського порядку і моральності» передбачено чимало складів тяжких і особливо тяжких злочинів (створення злочинної організації, бандитизм, тероризм, створення не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань, масові заворушення, хуліганство та ін.), які в основному мають певну специфіку детермінаційного походження, що обумовлює і різні об'єкти запобіжного впливу, окреслити і виокремити коло яких можливо за умов прикладних кримінологічних досліджень. Як приклад: узагальнення практики боротьби з бандитизмом за декілька років в Україні і наукові спостереження показало, що всі складові його детермінації можна звести до п'яти груп об'єктів: формуючі, сприяючі, сприятливі, провокуючі, пенітенціарно-адаптаційні. Кожна група чинників має набір конкретних об'єктів запобіжного впливу [2, с. 135]. Вплив на них обмежив практичні можливості щодо організації банд і бандитських проявів, суттєво скоротив цей різновид злочинності, що підтверджується статданими за останні роки.

Список бібліографічних посилань

1. Смирнов Г. Г. Причинный комплекс преступности как объект криминологического предупреждения. *Правоведение*. 2005. № 2. С. 104–107.
2. Голіна В. В. Кримінологічні та кримінально-правові проблеми боротьби з бандитизмом: соціально-правове і кримінологічне дослідження : монографія. Харків : Регіон-реформ, 2004. 212 с.

Одержано 14.03.2019

УДК 343.14:351.745.7:343.974

Михайло Леонідович ГРІБОВ,

доктор юридичних наук, старший науковий співробітник,
професор кафедри оперативно-розшукової діяльності
Національної академії внутрішніх справ (м. Київ)

ЗАХОДИ ОПЕРАТИВНИХ ПІДРОЗДІЛІВ ІЗ ПРОТИДІЇ МАСОВИМ ЗАВОРУШЕННЯМ

Сьогодні в Україні існує суттєва небезпека виникнення масових заворушень. Це зумовлене низкою чинників економічного, соціального та політичного характеру. Так, за останні три роки майже у чотири рази девальвувала національна валюта. Відповідно, спостерігається значне зростання цін на пальне, продукти харчування, предмети першої необхідності. На вимогу міжнародних фінансових організацій уряд систематично збільшує тарифи на електроенергію, природний газ, тепlopостачання, комунальні послуги. При цьому, значно скоротилися реальні прибутки населення. Громадяни України добре відчули на собі негативні наслідки реформ, що проводяться чи не в усіх галузях соціальної сфери.

На тлі масового зубожіння населення загальновідомими є корупційні діяння осіб, які, займаючи найвищі посади в органах державної влади мають прямий стосунок до великого бізнесу й отримують від цього значний прибуток, у тому числі за межами країни. Жодних дій для припинення цього і притягнення винних до відповідальності компетентні органи не вживають.

Не заважаючи на постійне реформування антикорупційного законодавства, створення численних антикорупційних органів та систематичного «вдосконалення» правового забезпечення їх діяльності, корупція набуває дедалі більшого поширення та проникає в усі сфери життєдіяльності суспільства, створюючи реальну загрозу національній безпеці.

Безвідповідальність і безкарність посадових осіб найвищого рівня, ігнорування ними законних прав та інтересів громадян, нездатність правоохоронних та судових органів захистити

ці права, відновити справедливість призводить до правового нігілізму суспільства, зростання протестних настроїв населення, розповсюдження радикалізму та екстремізму.

Цим послуговуються різні внутрішні та зовнішні сили аби використати ситуацію, що склалася на власну користь та, на цій хвилі, прийти до влади (взяти під контроль державне управління чи певні сектори економіки), не гребуючи тим аби організувати масові заворушення.

Ураховуючи те, що протягом 2014–2018 років на руках у населення опинилася критична маса вогнепальної зброї та вибухових пристроїв (унаслідок захоплення військових складів на заході України та неконтрольованого надходження зброї з зони АТО) виникнення масових заворушень може призвести чисельних жертв серед пересічних громадян та працівників правоохоронних органів. Очевидно, що організатори заворушень можуть переслідувати і насильницьке захоплення державної влади.

Сьогодні у питаннях протидії масовим заворушенням накопичилися низка проблем юридичного, організаційного і тактичного характеру, які потребують негайного вирішення.

Важливу роль у протидії масовим заворушенням відіграють оперативні підрозділи правоохоронних органів. Їх діяльність у цій сфері має являти собою систему ефективних взаємопов'язаних заходів

Метою даної статті є визначення змісту заходів, що мають застосовуватися оперативними підрозділами у протидії масовим заворушенням та визначення й вирішення проблем юридичного регулювання таких заходів.

Проведений нами аналіз наукової літератури з кримінології, в частині визначення поняття та змісту протидії злочинності [1, с. 45, 168–177; 2, с. 176; 3; 4]) та з кримінального процесу, криміналістики та оперативно-розшукової діяльності, в частині змісту діяльності оперативних підрозділів [5 с. 185; 6, с. 153; 7; 8] дає підстави для висновку, що під протидією оперативними підрозділами певному виду злочинів слід розуміти сукупність заходів, що проводяться їх силами та засобами з метою запобігання цим злочинам, їх виявлення, припинення та розслідування. Відповідно і заходи оперативних підрозділів з протидії масовим заворушенням доцільно вивчати з позицій розмежування їх на заходи запобігання цим злочинам, їх виявлення, припинення та розслідування.

Заходи оперативних підрозділів з протидії масовим заворушенням поділяємо на наступні групи: 1) заходи з виявлення ознак підготовки масових заворушень; 2) заходи із запобігання масовим заворушенням; 3) заходи з припинення масових заворушень; 4) заходи з розслідування масових заворушень.

До першої групи заходів належать:

а) правоохоронний моніторинг соціальних мереж та діяльності ЗМІ в частині виявлення відкритих та прихованих закликів до масових протестів, нагнітання деструкції соціальної злагоди, використання вказаних мереж для організації акцій протесту;

б) аналіз інформації, з публічно доступних та конфіденційних джерел щодо: виділення значних сум грошових коштів формальним та неформальним громадським організаціям; придбання та виготовлення цим коштом прапорів, наметів, поліграфічної продукції, а також предметів, що можуть бути використані як знаряддя злочинів (бейсбольні біти, металева арматура й ланцюги, феєрверки тощо);

в) заходи з одержання первинної інформації щодо підготовки масових заворушень (оперативне впровадження до віртуальних та реальних соціальних спільнот, формальних та неформальних громадських організацій; негласне оперативне опитування; негласний оперативний огляд публічно доступних об'єктів та публічно недоступних місць з дозволу їх власників або користувачів; візуальне спостереження у публічно доступних місцях).

Заходи передбачені пунктом «в» підлягають унормуванню у Законі України «Про оперативно-розшукову діяльність», як такі, що проводяться з дозволу керівника оперативного підрозділу. Заходи передбачені пунктами «а» і «б» підлягають унормуванню на рівні підзаконних нормативно-правових актів.

До другої групи заходів належать:

а) інформування відповідних державних органів про виявлені факти та дані, що свідчать про загрозу безпеці суспільства і держави, відповідно до п. 4 ч. 1 ст. 7 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» – з подальшим публічним оголошенням схем фінансування та підготовки масових заворушень, викриттям дійсних намірів їх замовників та організаторів;

б) направлення зібраних матеріалів, в яких зафіксовано фактичні дані про підготовку до масових заворушень до відповідного органу досудового розслідування для початку та здійснення досудового розслідування в порядку, передбаченому Кримінальним процесуальним кодексом України (відповідно до ч.2 ст.7 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність»)

До третьої групи заходів належать:

а) збирання та негайне передання підрозділам, компетенцію яких становить забезпечення громадського порядку силовими засобами, інформації щодо поведінки та намірів натовпу, найбільш активних учасників масових заворушень;

б) дезінформація і дезорганізація натовпу заздалегідь впровадженими у криміногенно-небезпечне середовище оперативними працівниками як через соціальні мережі, так і безпосередньо у натовпі.

Заходи третьої групи мають знайти своє втілення у нормах Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність».

До четвертої групи заходів належать усі процесуальні дії, що проводяться оперативними працівниками за дорученням, слідчого, прокурора.

Крім того, оперативні працівники з метою виконання завдань кримінального провадження, що розпочате за фактом масових заворушень, які ще тривають повинні мати змогу на законних підставах за власним рішенням проводити документування дій організаторів та активних учасників таких заворушень та вживати заходів для їх встановлення шляхом проведення за ними спостереження у публічно доступних місцях з використанням фотографування, відеозапису та спеціальних технічних засобів для спостереження.

Для цього у КПК України потрібно визначити право оперативних підрозділів негайно розпочинати та проводити візуальне спостереження за невстановленими (невідомими) особами, які були виявлені в процесі негласних слідчих (розшукових) дій, з метою подальшого отримання їх персональних даних та (або) доказів їх причетності до вчинення або готування злочину.

Список бібліографічних посилань

1. Банудрка О. М., Литвинов О. М. Стратегія і тактика протидії злочинності : монографія. Харків, НікаНова, 2012. 318 с.
2. Кримінологія : підручник / В. В. Голіна, Б. М. Головкін, М. Ю. Валуйська та ін. ; за ред. В. В. Голіни, Б. М. Головкіна. Харків : Право, 2014. 440 с.
3. Куц В. Протидія злочинності: сутність і зміст. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. 2016. № 4. С. 104–112.
4. Шевченко О. А. Запобігання злочинам як один із пріоритетних напрямів протидії злочинності. *Право і суспільство*. 2012. № 3. С. 194–197.
5. Оперативно-розшукова діяльність : навч. посіб. / за ред. О. М. Джужи. Київ : Правова єдність, 2009. 310 с.
6. Погорецький М. А. Функціональне призначення оперативно-розшукової діяльності у кримінальному процесі : монографія. Харків : Арсіс ЛТД, 2007. 576 с.
7. Пчолкін В. Д. Поняття та роль оперативно-розшукової профілактики у запобіганні злочинам // Попередження злочинів суб'єктами оперативно-розшукової діяльності : матеріали наук.-практ. конф. (м. Харків, 17 груд. 2010 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2010. С. 15–17.
8. Тіщенко В. В. Розкриття злочинів як пізнавальна діяльність і основне завдання розслідування. *Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2013. Т. 13. С. 252–259.

Одержано 04.03.2019